

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

О.В. Галахова, здобувач;
М.Г. Горох, студент;
В.В. Синьвид, студент,
Сумський державний університет, м. Суми

У статті проаналізовано проблеми реформування податкової системи в умовах кризи та розроблено пропозиції щодо нагальних проблем реформування податкової системи України. Також визначено місце та досліджено сучасний стан податкової системи та розкрито недоліки і напрямки розвитку.

Ключові слова: *податкова політика, податкове регулювання, податкові пільги, реформування, податки, податковий кодекс, втрати бюджету.*

В статті проаналізовані проблеми реформування податкової системи в умовах кризи та розроблені пропозиції щодо нагальних проблем реформування податкової системи України. Також визначено місце та досліджено сучасний стан податкової системи та розкрито недоліки і напрямки розвитку.

Ключевые слова: *налоговая политика, налоговое регулирование, налоговые льготы, реформирование, налоги, налоговый кодекс, потери бюджета.*

ВСТУП АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

Проблема податкової реформи має комплексний характер, адже вона пов'язана з проблемами наповнення дохідної частини бюджету держави, здійсненням бюджетної політики. Здійснюючи істотні перетворення, слід мати на увазі й той факт, що значно збільшуються ризики, пов'язані з економічними перетвореннями, і передусім - імовірність зниження доходів державного бюджету, які й без того скорочуються в умовах кризи. Отже, здійснення податкових реформ потребує виваженого й науково обґрунтованого підходу, врахування істотних зрушень у грошово-кредитній політиці, у сфері «детінізації» економіки, удосконалення регуляторної сфери, подолання корупції. Таким чином, постає проблема в консолідації творчих зусиль усього суспільства: політиків, посадовців, бізнесменів, науковців і громадських об'єднань для напрацювання стратегії реформування податкової системи.

Питанням теорії і практики проблем реформування податкової системи присвячено наукові праці вітчизняних вчених. Серед вітчизняних авторів, які приділяють значну увагу цим питанням, відзначимо: І. Барановська, І. Бурденко, Т. Варварич, Р. Ільєнко, І. Лютий, Л. Кошенбар, М. Кучерявенко та ін.

Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць у зазначеній сфері, проблеми реформування податкової системи та удосконалення окремих норм і положень проекту Податкового кодексу України залишаються невирішеними.

ФОРМУВАННЯ МЕТИ ТА ЗАВДАНЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасна податкова система має багато недоліків. Цей стан істотно загострила фінансова криза. Тому важливо проаналізувати дані проблеми та недоліки й розробити пропозиції щодо нагальних потреб реформування податкової системи України.

Метою дослідження є обґрунтування позицій щодо вдосконалення окремих норм і положень проекту Податкового кодексу України задля поліпшення впливу податків на підприємницьку діяльність.

Для забезпечення розвитку економіки України, поживлення підприємницької діяльності необхідно створити податкову систему, яка поряд із забезпеченням державних доходів буде спроможною ефективно здійснювати регулюючу функцію. Запровадження спеціальних інструментів податкового регулювання, покликаних стимулювати підприємницьку діяльність, доцільне лише у контексті загального реформування податкової системи країни. Таке реформування передбачено проектом Податкового кодексу України [2]. Проте проект вирізняється недосконалістю, у ньому не усунено існуючі недоліки сучасної податкової системи, склад і структура податків не дає підстав очікувати істотного зниження податкового навантаження на суб'єктів господарювання, механізми нарахування та сплати окремих платежів не гарантують достатнього спрощення податкового поля, а головне - наведені заходи щодо активізації регулюючої функції податків будуть неспроможними дієво вплинути на поліпшення економічної ситуації в країні. Тому удосконалення окремих норм і положень проекту Податкового кодексу України з метою забезпечення стимулюючого впливу оподаткування на підприємницьку діяльність та інвестиційну активність набуло особливої актуальності і значущості.

Правове регулювання податкових відносин, передусім визнання прав, обов'язків і відповідальності основних суб'єктів, є першочерговою проблемою реформування податкової системи України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблеми недосконалої податкової системи України відомі давно, однак глобальна світова криза всі ці проблеми вкрай загострила. Скорочення доходів державного бюджету відбувається неадекватно до зменшення обсягів виробництва та продажу товарів, робіт і послуг. При падінні продажів на 10% надходження до державного бюджету скорочуються у декілька разів. Недостатнє надходження коштів до бюджету спричиняє економічний спад, породжує недофінансування державного сектору виробничої сфери. Недофінансування бюджетних видатків безпосередньо відображається на прожитковому рівні населення, що не тільки поглиблює кризу, а й ускладнює процес виходу з кризи. Приведення доходів бюджету у відповідність до обсягу реального виробництва стало не тільки нагальною проблемою, а й питанням самого існування України як держави. Єдиний шлях виходу з кризи це реальне, а не косметичне реформування податкової системи.

Основним недоліком існуючої податкової системи є нормативно-правова база оподаткування. Податкове законодавство є нестабільним, складним і неоднорідним, а окремі законодавчі норми неузгоджені між собою. Чимало норм мають неоднозначне тлумачення, що негативно позначається на діяльності підприємницьких структур, знижує привабливість національної економіки для іноземних інвесторів.

Принциповим недоліком податкового законодавства є наявність економічно необґрунтованих розбіжностей щодо визнання та оцінки доходів і витрат для визначення податку на прибуток і податку на додану вартість, а також нормативно-правовою базою бухгалтерського обліку щодо розрахунку фінансового результату, що унеможлиблює складення декларації про прибуток підприємств за даними бухгалтерського обліку.

Існуючі серйозні недоліки податкової системи призвели до таких проблем системного характеру, як:

- 1) податкова заборгованість платників перед бюджетом і державними цільовими фондами;
- 2) бюджетна заборгованість із відшкодування податку на додану вартість. Голова ДПА України зауважив, що близько 35 - 40% ПДВ, які призначені для відшкодування, мають сумнівне походження. Тому

податківцям доводиться докладати максимум зусиль, щоб визначити правомірність відшкодування ПДВ з тієї чи іншої фінансово-товарної операції. Це уповільнює темпи відшкодування, через що податківцям доводиться вислуховувати чимало нарікань від сумлінних платників податку [5];

3) високий рівень податкових ставок, нерівномірний розподіл податкового навантаження; порушення принципу рівності платників перед законом; складність і недосконалість законодавства, яким регулюється підприємницька діяльність; неефективність державної бюджетної політики;

4) нерівномірне податкове навантаження, внаслідок чого найбільше навантаження покладене на законослухняних платників, позбавлених податкових пільг [3].

Отже, недоліки існуючої податкової системи вимагають негайного її реформування. Проте варто мати на увазі, що реалізація податкової реформи повинна бути цілеспрямованою, системною, відкритою, виваженою (обґрунтованою макроекономічним аналізом та актуарними розрахунками) і найголовніше поступовою у часі, що сприятиме створенню стабільних умов для підприємницької та інвестиційно-інноваційної діяльності.

Метою реформування податкової системи України є створення більш ефективної та раціональної податкової системи, яка забезпечить сприятливі умови для ведення бізнесу, реалізації інвестиційно-інноваційної політики, зростання споживчого попиту на внутрішньому ринку за одночасного динамічного збільшення обсягу сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів і державних цільових фондів та оптимальний рівень перерозподілу ВВП через податкову систему.

З цією метою урядом була розроблена Концепція реформування податкової системи України, в якій визначено стратегічні цілі податкової реформи:

- підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу;
- легалізація тіньового сектору;
- активізація інвестиційних процесів в економіці;
- простота і зрозумілість податкових норм для суб'єктів господарювання;
- скорочення витрат платників на нарахування та сплату податків і держави на їх адміністрування;
- адаптація податкового законодавства України до законодавства ЄС;
- забезпечення умов для добровільного виконання вимог податкового законодавства платниками податків;
- запровадження інформаційно-аналітичної системи державної податкової служби в національному масштабі;
- автоматизація процесів оподаткування із застосуванням сучасних технологій [4].

Отже, реалізація пріоритетних напрямів реформування податкової системи передбачає:

- вдосконалення структури системи оподаткування шляхом скасування неефективних (затратних) податків і зборів та ослаблення фіскального тиску шляхом зниження нарахувань на фонд оплати праці, а також ставок податків на прибуток підприємств її додану вартість;
- забезпечення подальшого поступового зменшення частки перерозподілу ВВП через зведений бюджет на рівні близько 30%;
- відмова від податкових пільг. Одним із основних недоліків чинної системи пільгового оподаткування є те, що більшість податкових пільг

надавалися на тривалий або невизначений термін та призводили до постійних втрат бюджетних надходжень. Навіть за умов обмеження терміну дії окремих податкових пільг він міг щороку продовжуватися. Відповідно до довідника пільг №№49 у 2009 році діяло 307 видів пільг щодо 12 податків і зборів, якими скористалися 44,2 тис. платників. Витрати бюджету від надання цих пільг сягнули 10,9 млрд грн, або 2,8% ВВП (основну частину 89,2% становили витрати податку на додану вартість, що дорівнювали 24,3% його надходжень до держбюджету (табл. 1) [6];

Таблиця 1 – Податкові втрати у 2007 – 2009 роках

Рік	ВВП, млрд грн	Податкові втрати											
		Всього		У тому числі									
				ПДВ		податок на прибуток підприємств		акцизний збір		плата за землю		Інші	
млрд грн	% до ВВП	млрд грн	% до ВВП	млрд грн	% до ВВП	млрд грн	% до ВВП	млрд грн	% до ВВП	млрд грн	% до ВВП		
2007	720,7	17,5	2,4	16,0	2,2	1,1	0,2			0,4	0,10		
2008	949,9	22,8	2,4	20,6	2,2	1,7	0,2			0,4	0,04		
2009	390,3	10,9	2,8	9,7	2,5	0,8	0,2	0,1	0,03	0,3	0,08	0,05	0,01

– вдосконалити спрощену систему оподаткування суб'єктів малого підприємництва та узгодити її з вимогами сучасності. Поступова відмова від паралельного функціонування стандартної та спрощених систем оподаткування за єдиним податком, фіксованим сільськогосподарським податком, особливої системи оподаткування страхової діяльності дасть змогу не допустити їх використання з метою спотворення нормального конкурентного середовища та схем оптимізації податкових зобов'язань підприємств, які працюють за загальною системою оподаткування;

– аналіз фіскальної ефективності та ризику формування надходжень від ПДВ і можливість внесення змін, які б, не зменшуючи фіскальної ефективності, допомогли вирішити соціальні проблеми без залучення коштів Державного бюджету України (табл. 2) [5];

– удосконалення системи адміністрування шляхом удосконалення процедури реєстрації платників ПДВ, у т.ч. правил добровільної реєстрації; розроблення нової системи моніторингу сплати ПДВ як передумови для удосконалення контролю за сплатою податку та податкового законодавства щодо ПДВ.

Таблиця 2 - Надходження до державного бюджету за 2009 рік

Галузь	Надходження до держбюджету України за 2009 рік, млрд грн
Транспорт і зв'язок	7,251
Переробна промисловість	6,134
Торгівля	5,937
Операції з нерухомістю	6,075
Виробництво електроенергії, газу і води	4,475
Розподіл електроенергії	3,328
Всього	37,8

В Україні й досі не використовуються дієві інструменти податкового впливу на підприємницьку діяльність та інвестиційну активність. Ті регулюючі податкові інструменти, запровадження яких передбачається проектом Податкового кодексу України, є недостатньо ефективними, не

сприятимуть збільшенню фінансових можливостей суб'єктів господарювання у процесах відтворення капіталу, а тому потребують удосконалення [4].

Із прийняттям Податкового кодексу України очікується відносна оптимізація складу і структури податків, деякі спрощення порядку їх нарахування і сплати, поліпшення виконання фіскальної функції, зростання податкових доходів держави. Так, передбачається:

1) наближувати податковий і фінансовий облік для уніфікації порядку визначення фінансового результату при оподаткуванні прибутку підприємств, запровадити змішану форму оподаткування страхових організацій, удосконалити порядок визначення валових витрат банківських установ при формуванні резервів на покриття можливих втрат внаслідок кредитних операцій;

2) реформувати систему оподаткування доходів громадян одночасно зі змінами порядку і розмірів нарахувань внесків до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування;

3) поетапно знижувати ставки ПДВ до 18%, а згодом до 15% (за окремими пропозиціями до 17-16%), а також запровадити спеціальний режим оподаткування ПДВ сільськогосподарських товаровиробників [7];

4) підвищувати роль акцизів у регулюванні споживання шкідливих для здоров'я товарів шляхом підвищення ставок зборів і розширення практики застосування адвалерних ставок;

5) змінювати порядок обчислення податку з власників транспортних засобів і інших самохідних машин і механізмів на такий, за якого розмір платежу залежатиме не від виду транспортного засобу та об'єму його двигуна, а від екологічної досконалості двигуна, типу, категорії, повної маси транспортного засобу та терміну його експлуатації;

6) запроваджувати рентний принцип оподаткування видобутку усіх видів корисних копалин і використання природних ресурсів;

7) забезпечувати нарахування плати за землю тільки за відсотковими ставками від грошової оцінки земель, мінімізувати кількість пільг і преференцій зі сплати земельного податку;

8) підвищувати нормативи збору за забруднення навколишнього природного середовища, а при обчисленні збору враховувати місце розташування забруднюючого об'єкта;

9) оптимізувати ставки та об'єкти оподаткування державним митом;

10) зберегти й удосконалити спрощену систему оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва;

11) реформувати фіксований сільськогосподарський податок, врегулювавши порядок визначення видів діяльності і кола платників, диференціювавши ставки залежно від видів діяльності, запровадивши щорічну індексацію грошової оцінки земель [7].

ВИСНОВКИ

Стан сучасної податкової системи свідчить, що на сьогодні залишаються невирішеними питання переорієнтації чинної податкової системи на стимулювання процесів соціально-економічного розвитку країни, а недоліки податкової системи призвели до проблем системного характеру. Отже, податкову систему України слід реформувати таким чином, щоб вона стала дієвим інструментом підвищення конкурентоспроможності держави. Основним завданням реформування податкової системи України є зниження податкового навантаження на економіку. При цьому різке зниження податкових ставок і загального рівня оподаткування (податкового коефіцієнту) може не призвести до очікуваного зростання інвестицій і темпів економічного зростання.

Звичайно, зниження податкових ставок сприятиме зростанню інвестиційних можливостей українських підприємств.

Більш перспективною є стратегія поетапного зниження податкового навантаження за рахунок скасування неефективних (затратних) податків і зборів, підвищення фіскальної ефективності податків на основі розширення бази оподаткування, надання пільг суб'єктам підприємництва, покращання адміністрування, зменшення масштабів ухилення від сплати податків, формування доходів бюджетів усіх рівнів на основі проведення збалансованої бюджетної політики на середньострокову перспективу та спрямування податкових надходжень у сфери, від яких залежить довгострокове економічне зростання.

SUMMARY

TO THE QUESTION ABOUT SOME PROBLEMS OF REFORMATION OF TAX SYSTEM OF UKRAINE

*O.V. Galahova, M.G. Goroh, V.V. Sinevid,
Sumy State University, Sumy*

The article analyzes the problems of the tax system reforms under the conditions of crisis and propositions concerning the urgent tasks in the Ukrainian tax system reforming are carried out. Also the role and current state of the tax system are defined, drawbacks and directions of its development are presented.

Key words: *tax policy, tax adjustment, deductions of taxes, reformations, taxes, tax code, losses of budget.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про систему оподаткування: Закон України від 25.06.1991. №1251 – XII <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Проект Податкового кодексу України / Міністерство Фінансів України // minfin.gov.ua.
3. Концепція реформування податкової системи України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.02.2007. №56-р/ Державна податкова адміністрація//dra.lg.ua.
4. Бурденко І.М. Податкова система як інструмент інноваційно-інвестиційного розвитку України / І.М. Бурденко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. - №3 – С.150-159.
5. Податок доданої відповідальності / М. Влащук // Вісник податкової служби. – 2009. - №45 – С.2
6. Про реформування системи пільгового оподаткування / М.М. Головань // Фінанси України. – 2009. - №11 – С.47-52.
7. Забезпечення ефективного податкового регулювання і фінансової безпеки підприємства та інвестицій / Л.О. Кошенбар // Актуальні проблеми економіки. – 2008. - №12. – С.143-152.

Надійшла до редакції 30 квітня 2010 р.